

Zdzisław Krzemiński

Usuwanie białych plam

Palestra 34/11-12(395-396), 71-72

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z. KRZEMIŃSKI
Warszawa

USUWANIE BIAŁYCH PLAM

W roku 1985 wysłałem do redakcji „Palestry” wspomnienia poświęcone Mecenasowi Henrykowi Krajewskiemu. Była to postać osobliwa. Działacz niepodległościowy, trzykrotny zesłaniec na Sybir, więzień warszawskiej cytadeli, nieprzejednany konspirator. W końcowej fazie Powstania Styczniowego wchodził w skład dwóch kolejnych rządów powstańczych — Karola Majewskiego i Romualda Traugutta. W obu rządach pełnił funkcje dyrektora wydziału spraw zagranicznych. Był jednym z najbliższych przyjaciół R. Traugutta.

Po trzecim powrocie z zesłania rozpoczął w Warszawie wielką karierę adwokacką. Bronił we wszystkich bardziej znanych procesach politycznych. Świetny mówca, przy tym poliglota. Gorący zwolennik niezawisłości adwokatury. W imię tego hasła walczył o powołanie do życia samorządu adwokackiego. Opracował projekt ustawy o samorządzie adwokackim, ale władze carskie odrzucają tę koncepcję. Umarł w Warszawie w roku 1987 i tu pochowany został na Cmentarzu Powązkowskim.

Otóż w tym wspomnieniu umieściłem opis egzekucji pięciu skazanych na śmierć członków Rządu Narodowego, między in-

nyimi R. Traugutta. Zapis dotyczący tego makabrycznego publicznego spektaklu pochodził z książki napisanej i wydanej w 1892 r. we Lwowie przez literata Stanisława Krzemińskiego, nota bene także członka Rządu Narodowego, który cudem uniknął skazania i zesłania na Sybir. Tytuł książki: „Dwadzieścia pięć lat...” Otóż to wspomnienie ukazało się w „Palestrze” (rok 1985, nr 9), aliści ówczesne kierownictwo redakcji bez pytania mnie o zgodę ocenzurowało artykuł. Po prostu wykreślono cały ten akapit, który zawierał opis egzekucji.

Dzisiaj w ramach usuwania tzw. „Białych plam” czas by czytelnicy mieli możliwość zapoznania się z tym zapisem pochodzącym spod pióra naocznego świadka tej egzekucji. Odbyła się ona 5 sierpnia na stokach warszawskiej cytadeli.

Oto ten cenzurowany tekst:

„Cały ogromny plac zaroił się od tłumy rosnącego tak nagle, że policja znalazła się zaskoczona przez jakie trzydzieści tysięcy ludzi. Terroryzm, mimo swej siły, okazał się bezładnym: wieszając jednych, trzeba było strzelać do drugich. Tak wśród największego ucisku uczucie zdobyło sobie na kilka godzin wolność cierpienia. Podczas tej uroczystej

asysty, dawanej wiernym sługom ideału narodowego, nieprzyjaciel stał, jakby zdrętwiały. Z poza potęgi uczucia wyrzała potęga liczby i dowiodła swej rzeczywistości. Policjanci z odkomenderowanymi żołnierzami, kozacy, ci najlepsi stróże rosyjskich porządków, nie śmieli wtargnąć do wnętrza tłumów, które powytwarzały się z całego olbrzymiego rojowiska. Ilekroć kat rozpoczynał swe rzemiosło, wszystko co żyło, padało na kolana, z modlitwą, jękiem i krzykiem. Tu, wobec działy cytadeli rosyjskiej, wobec strasznych czarnych szubienic, wobec całej grozy wojskowej, posy-

łano do grodu niebios samych manifestujących przeciwko gwałtowi. Wiara religijna dawała oparcie narodowej żalości. Gromadami całemi śpiewano wspaniale suplikacje: Święty Boże... Słuchało ich wojsko i policja, rozumiały ich wymowę, ale ich tłumić nie mogły. Zamiast podpisywać adresy dziękujące za szubienice, dawano ostatnie pożegnanie ich ofiarom, żegnano się z powstaniem, z orężem, z orłem polskim, z własnym duchem swoim, rwącym się jawnie do wolnej ojczyzny, do bytu politycznego, do narodowej formy istnienia”.

A oto nazwiska pięciu patriotów powieszonych wówczas na stokach cytadeli:

ROMUALD TRAUGUTT, RAFAŁ KRAJEWSKI, JÓZEF TOCZYSKI, ROMAN ŻULIŃSKI, JAN JEZIORAŃSKI.
